

Oparina Kh.S., Kovalska Kh.Va.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

MODERN METHODS OF SELECTION OF PERSONNEL IN THE ENTERPRISE

Summary

The authors analyze contemporary approaches to the selection of personnel for the company and suggest introducing innovative methods of selection for the company. They consider the issue of improving the recruitment and selection of staff using modern information technology. In addition to the accumulation of general information from HR, it is proposed to track the work and achievements of each employee in order to understand which tasks he/she can handle. Accumulation and analysis of personal data with information about the period of office, duties, skills, achievements, troubleshooting, additional experience, disciplinary offenses will enable to more accurately assess the appropriateness of a candidate for the vacancy, develop career models for employees and create candidate pool.

Keywords: methods of selection, recruitment process, sources of selection, questionnaire, profессиogram, qualification map, map of competence.

УДК 330.14

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАПІТАЛУ

Павлюк Т.І., Біла Г.С.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Капітал посідає головне місце в системі розподілу і перерозподілу, а також споживання матеріальних благ, тому що саме йому належить ця функція. Упродовж багатьох століть науковці трактують поняття «капітал» як складну, неоднозначну категорію, еволюція якої відобразила історичний процес розвитку суспільства. Проте нове значення вона набула лише в умовах ринкових відносин. У статті визначено основні погляди щодо трактування категорії «капітал» з історичного погляду. Зроблено аналіз та проведено узагальнення поглядів сутності капіталу на різних етапах розвитку економічної науки.

Ключові слова: Капітал, структура капіталу, фінансові ресурси, види капіталу, класична теорія, основний капітал, оборотний капітал, праця, виробництво.

Постановка проблеми. Капітал є одним із найважливіших понять функціонування та розвитку економічної системи. Капітал посідає головне місце в системі розподілу і перерозподілу, а також споживання матеріальних благ, тому що саме йому належить ця функція. Упродовж багатьох століть науковці трактують поняття «капітал» як складну, неоднозначну категорію, еволюція якої відобразила історичний процес розвитку суспільства. Проте нове значення вона набула лише в умовах ринкових відносин.

Аналіз останніх досліджень. Над питанням сутності капіталу працювали такі вчені, як Т. Ман, А. Мокретьєн, Г. Скарuffі, А. Тюрго, П. Буагільбер, Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, Дж.С. Міль, К. Маркс, А. Маршал, Дж.М. Кейнс, Й. Шумпетер.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на значні напрацювання щодо розкриття проблемного питання сутності та значення капіталу, єдиної позиції серед вчених не існує. Це питання потребує подальших досліджень та напрацювань.

Мета статті. Метою даного дослідження є вивчення зміни категорії «капітал» з історичного погляду, аналіз та узагальнення поглядів сутності капіталу на різних етапах розвитку економічної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Капітал – це одна з найбільш проблемних категорій, дослідження якої економісти проводили на основі існуючих господарських відносин, чим і пояснюється різноманітність поглядів на сутність капіталу.

Перша спроба дати наукове тлумачення капіталу була зроблена ще в Стародавній Греції. Першу спро-

бу наукового аналізу капіталу зробив Аристотель, який ввів термін «хремастика», що походить від слова «chremata» – майно, багатство. Під хремастикою Аристотель розумів діяльність, спрямовану на отримання прибутку та накопичення багатства, на відміну від економіки – як діяльності, спрямованої на придбання благ для дому та держави [1].

В середньовіковій латині слово «капітал» означало голову крупного або дрібного домашнього скота, тобто важливіше джерело і вимірник багатства в суспільстві. Худоба не потребує особливих турбот, а у випадку небезпеки, її легко перегнати під укриття. Кількість скоту допускає рахунок і оцінку. Що ще важливо, худоба є джерелом додаткового багатства або приросту цінності: вона приносить, окрім м'яса, молоко, шкуру, шерсть, паливо. Худоба розмножується і відтворює саму себе. В силу цього термін «капітал» приймає подвійне значення: стадо, а також додаткове благо, джерелом якого є домашня худоба [7, с. 47-48].

Термін «капітал» увійшов до наукового вжитку поступово у зв'язку з тим, що інші економічні поняття були уточнені або взагалі втратили своє первісне значення. У Франції, до слова «капітал» відносили багато слів-синонімів, які у сучасному розумінні мають зовсім інше значення: «багатство», «гроші», «цінність», «майно», «надбання» тощо. До епохи розвитку капіталізму економічні дослідження мали фрагментарний характер і, в переважній більшості, стосувалися аналізу практичної господарської діяльності, не зачіпаючи закони розвитку економічних процесів. Ситуація почала змінюватися

з початком розвитку капіталістичних економічних відносин. Це відбувається у Європі у XV-XVI ст. н.е. в епоху, яка отримала назву «епоха великих географічних відкриттів», а також «епоха первинного накопичення капіталу». В цей час з'являється перший в історії економічної думки «прототип» школи, яка пізніше отримала назву меркантилізм.

Представники меркантилізму (Т. Ман, А. Монкретьєн, Г. Скаруффі) специфічною формою багатства вважали гроші у вигляді дорогоцінних металів. Гроші являють собою багатство не у вигляді нерухомого скарбу, а у формі капіталу, що знаходиться у постійному русі. Вони стверджували, що нація тим багатше, чим більше золота та срібла вона має. Нагромадження багатства відбувається в процесі зовнішньої торгівлі або в ході видобутку дорогоцінних металів. Відповідно, продуктивною вважається праця, задіяна в сфері видобування золота та срібла. Тобто, по суті, вони описують одну зі складових капіталу – грошовий капітал, не відводячи йому значної ролі і не до кінця розуміючи його сутність та здатність приносити дохід. Ідеї меркантилізму у певній мірі переплітаються з ідеями монетаризму, який відводить грошам роль не лише джерела і вимірника багатства, але й суспільного регулятора. Так або інакше меркантилізм розглядається як перший крок на шляху пізнання поняття «капітал».

Наступний крок, правда, у формі заперечення попереднього, був зроблений «фізіократами» – першою науковою школою (XVIII ст.). Фізіократи (А.Р. Тюрго, П. Буагільбер, Ф. Кене) вважали багатством не гроші, а «продукти землі». А з галузей надавали пріоритет сільському господарству, вважаючи, що багатства створюються лише у сфері сільського господарства, а не в торгівлі чи промисловості. У такому підході проявлялися односторонність та обмеженість у розумінні природи капіталу.

Фізіократи проаналізували речові складові капіталу, розрізняючи щорічні аванси, річні витрати і первинні аванси, які становлять фонд організації землеробського господарства і витрачаються відразу на багато років уперед. Первісні аванси (витрати на землеробське обладнання) відповідають основному капіталу, а щорічні аванси (щорічні витрати на сільськогосподарське виробництво) – оборотному капіталу. Гроші не зараховувалися до жодного з видів авансів. Для фізіократів не було поняття грошового капіталу, вони стверджували, що гроші самі по собі безплідні, і визнавали лише одну функцію грошей – як засіб обігу. Нагромадження грошей вважали шкідливим, оскільки воно вилучає гроші з обороту і позбавляє їх єдиної корисної функції – слугувати обміну товарів [6, с. 54].

Кене Ф. (1694-1774) вперше в історії економічної думки досить глибоко обґрунтував положення про капітал. Якщо меркантилісти ототожнювали капітал, як правило, з грошима, то Кене вважав, що гроші самі по собі є безплідним багатством, яке нічого не виробляє. Він вперше звертає увагу на матеріальну форму капіталу, яку можна побачити та виміряти. І саме ця форма капіталу може приносити дохід, лише природні ресурси (земля) є джерелом багатства. Кене спробував створити вчення про капітал. На його думку, дійсним вважається лише той капітал, який вкладений у сільське господарство. У промисловості ж капітал – безплідний, так як не створює чистого продукту. До торгового капіталу він відноситься ворожо, так як в основі лежить нееквівалентний обмін. Прогрес заключається в даному випадку в тому, що дослідження капіталу переноситься зі сфери обігу у сферу виробництва [6].

Наступним вченим, який зробив внесок в розвиток теорії капіталу є У. Петті. Багато вчених вважають, що дослідження У. Петті поклали початок формуванню нової концепції у економічній теорії. Ще за 100 років до появи праці А. Сміта він висунув ряд ідей, які пізніше увійшли до класичної теорії політекономії. На відміну, від меркантилістів, У. Петті (1623-1687) бачив джерело багатства не в грошах, не у зовнішній торгівлі, а у праці. Він вважав, що матеріальною основою багатства служить земля, природа, а творець багатства – труд у різних сферах матеріального виробництва. У якості основи економічного аналізу Петті висунув процес виробництва (а не сферу торгівлі, обороту) [2].

Адам Сміт (1723 -1790) вважав, що джерело багатства не потрібно шукати у зовнішній торгівлі (меркантилісти) або сільському господарстві (фізіократи). Багатство – продукт сукупної праці всіх сфер виробництва, представників різних видів праці та професій. Економічний світ – велика майстерня, де розгортається суперництво між всіма, хто так або інакше приймає участь у створенні багатства [2]. Капітал А. Сміт тлумачив з двох боків: як вартість, яка приносить прибуток, і як запаси засобів виробництва, необхідних для продовження процесу виробництва. Запаси, зауважував Сміт, складаються з двох частин, від першої з них «очікують одержати дохід», а «друга частина – це та, що йде на безпосереднє виробниче споживання...» Виходячи з цього, автор «Багатства народів» поділив капітал на основний і оборотний, уперше ввівши ці терміни в науковий обіг [6, с. 90]. Під основним капіталом А. Сміт розумів все те, що приносить дохід або прибуток, але при цьому не бере участь в обігу і не змінює власника. До складу основного капіталу він зараховував будівлі, споруди, машини та обладнання, землі, а також, набуті й корисні здібності усіх членів суспільства. До оборотного капіталу вчений відносив гроші, запаси, продукти продажу, сировину та матеріали, незавершене виробництво, тобто, все те, що приносить дохід, тільки в процесі обігу змінюючи власників. Можна стверджувати, що дане трактування основного та оборотного капіталу досі відповідає вимогам часу, хоча трансформувалось відповідно до рівня розвитку економічної науки.

Водночас Д. Рікардо зробив крок уперед порівняно з А. Смітом у трактуванні основного й оборотного капіталів. Рікардо розрізняв їх залежно від характеру зношуваності та часу обороту [6, с. 93-94].

Розглядаючи дану економічну категорію, Дж.С. Мілль називає капітал «раніше нагромадженим матеріалізованим продуктом праці, який авансується на придбання засобів виробництва та робочої сили». Дослідник розглядає капітал як основну умову виробництва та врівноваження попиту і пропозиції. А раціональне поєднання основного та оборотного капіталу визначає основним завданням підприємця, що обумовлює рівень розвитку виробництва. З розвитком капіталізму та створенням нових виробничих відносин, основними суб'єктами в яких виступали власник засобів виробництва (капіталіст) та продавець робочої сили (найманий працівник), формується нове бачення капіталу.

Суттєво вплинув на розвиток економічної думки в цей період відомий німецький економіст та філософ Карл Маркс (1818-1883). Під капіталом, К. Маркс розумів систему капіталістичної експлуатації найманої праці, результатом якої є створення «доданої вартості», що має здатність самозростати. В уявленні класиків комуністичного світогляду «капітал – це не річ, а певне суспільне, виробниче відношення, що належать певній історичній формації

суспільства, яке представлено у речі і надає цій речі специфічний суспільний характер» [4, с. 32].

Вважаємо, що заслугою К. Маркса є детальне дослідження кругообігу капіталу. Так, кожен капітал починає свій шлях у вигляді певної суми грошей. Гроші самі по собі не є капіталом. Коли, наприклад, самостійні дрібні товаровиробники обмінюються товарами, гроші виступають в якості засобу обігу, але вони не слугують капіталом. Формула товарного обігу наступна: Т (товар) – Г (гроші) – Т (товар), тобто продаж одного товару для купівлі іншого. Гроші стають капіталом, коли вони застосовуються в цілях експлуатації чужої праці. Загальною формулою капіталу є $G - T - G'$, тобто купівля з ціллю збагачення. Капітал, що авансується капіталістом, тобто випускається ним в обіг, повертається до свого власника зі значним приростом. Це збільшення капіталу і є метою його власника [7, с. 103-104].

Представники Австрійської школи (К. Менгер, Е. Бем-Баверк) вважали, що капітал – це похідна сутність від первісних – праці і землі. Саме їх складовими (затратами) в попередній час визначається величина капіталу – як засоби, що приносять дохід. Крім того, капітал відрізняється в різних виробництвах (галузях) – різницею тривалості виробничого циклу, протягом якого формується дохід власника капіталу.

Американський економіст І. Фішер (1867-1947) визначав капітал як запас багатства у певний час, як здатність багатства і власності приносити їх власнику постійний дохід у вигляді «потому послуг». Л. Вальрас відносив до капіталу будь-яке суспільне багатство, яке використовується більше одного року.

Віксель К. стверджував, що на відміну від конкретних товарів виробничого призначення, капітал є кількісною мірою вартості. Його структура має два виміри – вертикальний і горизонтальний, які можуть розвиватися в обох напрямках. Горизонтальний вимір («ширина») визначається пропорцією первинних виробничих факторів, які щорічно інвестуються для заміщення основного капіталу з різними термінами служби. Вертикальний вимір («висота») визначається тривалістю часу, впродовж якого інвестуються різні засоби виробництва [3, с. 494].

Створення неокласичного напрямку пов'язане з роботами англійського економіста Альфреда Маршала (1842-1924), який систематизував та синтезував теоретичні розробки своїх попередників. На відміну від класиків, які вважали, що багатство нації створюється лише в сфері матеріального виробництва, А. Маршал стверджував, що людина не може створювати матеріальні предмети – вона може створювати корисність. Крім того А. Маршал визначив капітал як один з факторів виробництва. Він виділяв два підходи до сутності капіталу: на рівнях макро- і мікроекономіки. Розглядаючи капітал на мікрорівні, він зазначав, що це частина багатства власника, яка може бути використана ним для отримання доходу. На рівні макроекономіки капіталом є сукупність засобів виробництва, забезпечена ресурсами праці і землі.

На думку А. Пігу (1877-1959) – учня А. Маршала, капітал втілений у сприятливому досвіді, який зберігає пам'ять. Таким досвідом можуть виступати результати минулої праці, які здатні сприяти подальшому розвитку виробництва.

Наступним етапом у дослідженні категорії капіталу є економічні погляди кейнсіанців. Засновником даного напрямку був видатний економіст Дж.М. Кейнс (1883-1946). Розглядаючи дану категорію він зосереджує увагу на тому, що капітал – це

багатство, що приносить дохід, проте багатство є капіталом лише у тому випадку, якщо відбудеться перевищення доходу від даного вкладення над доходом від банківського проценту.

В 20-30-х рр. ХХ ст. формується новий напрям економічної думки, який отримав назву інституціоналізм (з лат. institutio – «звичай, повчання»). Засновником нового, нетрадиційного напрямку вважають американського економіста Торстейна Веблена (1857-1929).

На думку інституціоналістів, фактор економічного зростання – не капітал, а людська творчість. На відміну від класиків та кейнсіанців, інституціоналісти намагаються аналізувати не лише суто економічні, але й соціальні сили, що рухають економічний прогрес [7]. У своїх дослідженнях Т. Веблен поділив епоху ринкового господарства на дві стадії: перша характеризується належністю влади і власності підприємцям, на другій відбувається розмежування між бізнесом та індустрією внаслідок протиріч, що виникають між власниками та організаторами виробництва. Власники не вкладали капітал у виробництво, а надавали у позику, намагаючись таким чином отримати прибутки на капітал. Зацікавленими у розвитку виробництва залишалися лише організатори виробництва. Джерелом доходів в даному випадку стає фінансова сфера, а не індустрія. Капітал, в свою чергу, втілюється не у засобах виробництва, а в цінних паперах, і переходить із матеріальної форми у нематеріальну. Синтез інституціонального та неокласичного напрямку економічної науки представив на початку ХХ ст. Й. Шумпетер (1883-1950), який розвиває своєрідне розуміння капіталу. «Капітал, – пише він, – це не що інше, як важіль, котрий дає змогу підприємцю отримувати в своє розпорядження потрібні йому конкретні блага для досягнення нової мети, а також орієнтувати виробництво в новому напрямку» [6].

Як зазначав Шумпетер: «... капітал – це поняття, нерозривно пов'язане з процесом розвитку, воно немає ніякого аналогу у кругообігу. Дане поняття втілює у собі лише той аспект економічних процесів, який ми незмінно пов'язуємо – виключно з розвитком» [6]. Основна ідея теорії, висунутої економістом Й. Шумпетером полягає у тому, що розвиток економіки заснований на впровадженні новинок, інновацій. За Шумпетером, інновації – це «використання існуючих джерел новими способами». Інновації максимізують прибутки підприємства, а капітал – це «фонд купівельної сили», за рахунок якого придбаються засоби виробництва з метою застосування для забезпечення розвитку суспільства. У сучасних умовах розвитку, в умовах глобалізації велику роль почали відводити людському капіталу, а саме його здатності приносити дохід. Дж. Гелбрейт у своїй праці «Нове індустріальне суспільство» повністю переосмислює значення людини в економіці, ставлячи її на перше місце. Праця вченого покликана звернути увагу на людей, які є не тільки робочою силою, яка використовується у виробництві на рівні з машинами. Таким чином, капітал перебуває одразу в двох формах: матеріальний та нематеріальний.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Проведені дослідження свідчать про значну увагу до визначення поняття «капітал». Сутність капіталу характеризується різними термінами – «гроші», «цінність», «багатство», «засоби виробництва», «ресурси», «самозростаюча вартість», «фактор виробництва», «фонд купівельної сили» та ін. Капітал трактується також як запас певних матеріальних або нематеріальних благ, і як фактор виробництва.

Розглянувши еволюцію поглядів економістів на трактування категорії «капітал» виявлено багатогранність даної категорії. Підтвердженням цього є різноманіття тверджень щодо сутності капіталу представників різних економічних шкіл та напрямів. Проте така різноманітність обумовлена часовими рамками, відповідними умовами господарювання, існуючими господарськими відносинами, рівнем розвитку економіки та суспіль-

ства в цілому. Отже, погляди на капітал на кожному етапі розвитку економічної думки відмінні, але всі вони єдині в одному: капітал асоціюється із здатністю приносити дохід. Таким чином, дослідження поглядів на категорію «капітал» у історичній ретроспективі стало передумовою для подальшого вивчення сутності капіталу у працях сучасних економістів для порівняння змін та еволюції поглядів на дану категорію.

Список літератури:

1. Агапова И. И. История экономической мысли [Электронный ресурс]: курс лекций / И. И. Агапова. – М.: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ». Издательство ЭКМОС, 1998. – 248 с. – (Библиотека Воеводина). – Режим доступа: <http://www.enbv.narod.ru>
2. Бартенев С. А. История экономических учений в вопросах и ответах [Электронный ресурс] / С. А. Бартенев. – М.: Юристъ, 1998. Режим доступа: <http://www.all-ebooks.com>
3. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / М. Блауг; [пер. з англ. І. Дзюб]. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 670 с.
4. Каменецкий В. А. Капитал (от простого к сложному) / В. А. Каменецкий, В. П. Патрикеев. – М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2006. – 583 с.
5. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег [Электронный ресурс] / Дж. М. Кейнс. – Режим доступа: <http://www.techinvestlab.com/3/?act=10>
6. Мазурок П.П. Історія економічних вчень у запитаннях і відповідях: навч. посіб. / П. П. Мазурок. – [2-ге вид., стер.]. – К.: Знання, 2006. – 477 с.
7. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М., 1982.

Павлюк Т.И., Біла А.С.

Винницкий торгово-экономический институт

Киевского национального торгово-экономического университета

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ КАПИТАЛА

Аннотация

Капитал занимает главное место в системе распределения и перераспределения, а также потребление материальных благ, потому что именно ему принадлежит эта функция. На протяжении многих веков научные работники трактуют понятие «капитал» как сложную, неоднозначную категорию, эволюция которой отобразила исторический процесс развития общества. Однако новое значение она приобрела лишь в условиях рыночных отношений. В статье определены основные взгляды относительно трактовки категории «капитал» с исторической точки зрения. Сделан анализ и проведено обобщение взглядов сущности капитала на разных этапах развития экономической науки.

Ключевые слова: Капитал, структура капитала, финансовые ресурсы, виды капитала, классическая теория, основной капитал, оборотный капитал, труд, производство.

Pavliuk T.I., Bila H.S.

Vinnitsia Trade and Economic Institute

Kyiv National University of Trade and Economics

ECONOMIC ESSENCE OF CAPITAL

Summary

Capital occupies the main place in the system of distribution and redistribution, as well as consumption of material welfares, because this function belongs exactly to it. During many ages of research, scientific workers interpret a concept «capital» as a complex, ambiguous category, the evolution of which represents the historical process of development of society. However, it has acquired new value only in the conditions of market relations. The article determines basic views in relation to interpretation of category «capital» from the historical point of view. The authors conduct analysis and generalize views about essence of capital at different stages of development of economic science.

Keywords: capital, capital structure, financial resources, types of capital, classic theory, fixed assets, floating capital, labour, production.